

Rechts: Een voorbeeld van waardevermeerdering van groen erfgoed: deze wand van de Britse architect Michael Wilford uit 2007 weerspiegelt de historische tuin uit 1913 van het Vredespaleis in Den Haag.

Onder: Een 'artist impression' van nieuwbouw op landgoed Klingelbeek te Arnhem, die behoud en herstel van deze historische tuin financieel mogelijk maakt.

WAARDERING VAN GROEN ERFGOED, TOEPASSING IN DE PRAKTIJK

Tekst - Patricia Debie

Fotografie - D&M architecten adviseurs in samenwerking met Debie & Verkuil tuin- en parkrestauratie

Met het opstellen van de 'Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek voor waarderingen van groen erfgoed' (2012) heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een standaard ontwikkeld voor het waarden van groen erfgoed.

Deze waardering speelt niet alleen een leidende rol bij veranderingen van het beschermde monument, ook het niet beschermde object kan volgens deze methodiek gewaardeerd worden.

Groene monumentenzorg

In internationale verdragen is het belang van historisch onderzoek eerder erkend. Het 'Charter van Venetië' (1964) en het 'Charter van Florence' (1981) spreken zich uit voor behoud van monumenten in het algemeen, en historische tuinen in het bijzonder. Met het 'Verdrag van Arnhem' (1999) werd door verscheidene Nederlandse erfgoedinstellingen gepleit voor meer bewustwording en kennisopbouw van het nationale groene erfgoed. Is het dan nu eindelijk zover dat ook het groene erfgoed op waarde geschat wordt? Ten slotte zijn, in navolging van de 'Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek' (2009) de 'Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek' nu een feit.

Maar wordt het groene erfgoed wel op waarde geschat en wat kunnen we dan met een waardering? Een opmerkelijk verschil is namelijk dat bouwhistorische richtlijnen bij wijzigingen aan een gebouw, door toetsende welstandscommissies als voorwaarde gesteld kunnen worden om van de gemeente een bouwvergunning te verkrijgen, terwijl de tuinhistorische richtlijnen bij interventies 'slechts' aanbevolen worden. Het is dus zeker geen vanzelfsprekendheid dat deze waardering wordt gehanteerd of zelfs verplicht wordt gesteld. Het is daarom wellicht goed enkele voordelen te benoemen.

Kennisuitbreiding

De 'Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek' zijn bedoeld voor verdere professionalisering van het vakgebied. Deze heeft al geresulteerd in de ontwikkeling van verschillende onderwijsprogramma's die de afstand tussen kennis, theorie en de praktijk moesten overbruggen. Zo bieden tegenwoordig verschillende universiteiten in het algemeen, en de HAS KennisTransfer 's-Hertogenbosch meer specifiek met de leergang Groen Ruimtelijk Erfgoed en de Master Class 'Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek', (groene) erfgoedstudies aan waar onder meer een eenduidige onderzoeksmethodiek en waardering worden onderwezen. De richtlijnen zijn hierin een belangrijk instrument.

Met de toepassing van een waardering kan een extra impuls worden gerealiseerd in herstel van het groene erfgoed. Bij herbestemmingsvraagstukken is een functieverandering vaak aanleiding om nauwkeurig naar de aanwezige cultuurhistorische waarden te kijken. Tegenwoordig zijn monumentale objecten vanwege hun authentieke karakter, ligging en grootte interessant als herbestemmingslocatie.

Erfgoed wordt vaak door bedrijven en instellingen als een aantrekkelijk vestigingsmilieu beschouwd omdat hieraan een unieke identiteit ontleend kan worden. Voormalige kloostercomplexen, buitenplaatsen of landgoederen kunnen om economische redenen te maken krijgen met functiewijzigingen en worden bijvoorbeeld omgevormd tot comfortabele zorginstellingen. Om deze nieuwe bestemming praktisch en economisch rendabel te maken, is revitalisering van de bestaande bebouwing noodzakelijk. Uitbreiding in de vorm van nieuwbouw komt dan regelmatig voor. De waardering biedt dan uitkomst bij het landschappelijk én historisch verantwoord inpassen van deze nieuwe

functies. Methodologisch onderbouwd onderzoek is daarbij essentieel.

Erfgoed in ontwikkeling

Landgoed Klingelbeek te Arnhem is zo'n praktijkvoorbeeld. Deze voormalige hofstede uit 1557 werd in 1722 omgevormd tot buitenplaats, in 1920 als fraterhuis in gebruik genomen en is recent bestemd als zorginstelling. Dit landgoed is bijzonder gepositioneerd op de overgang van de stuwval naar de Rijnsoever. Met het duiden van de cultuurhistorische betekenis van de tuinaanleg wordt het verhaal over de locatie, de vormgeving en het gebruik vastgelegd. Het was uitermate zinvol haar gelaagde aanleg in geometrische en landschapsstijl te vergelijken met omliggende landgoederen. Op basis daarvan zijn de randvoorwaarden, uitgangspunten én mogelijkheden voor ontwikkeling opgesteld. De waardering bood zodoende inspiratie voor de ontwerpende partijen waardoor zelfs sprake was van 'waardevermeerdering'.

Waardevol erfgoed heeft vaak baat bij ontwikkeling - soms heeft het zelfs de voorkeur - als het huidige gebruik niet meer rendabel is en functieverandering in dat geval kan leiden tot behoud van het erfgoed. Minder waardevol erfgoed, ontstaan door verwaarlozing of ondoordachte interventies uit het verleden, kan juist door ontwikkeling versterkt worden. Omdat dan financiële middelen beschikbaar komen, die een extra impuls geven aan herstel en behoud ervan, zodat de toekomstige vitaliteit weer gegarandeerd is. Ontwikkelingen in de vorm van toevoegingen geven dan een extra dimensie. De toekomst zal zich dan ook niet enkel op 'waardering' maar juist op 'waardevermeerdering' moeten richten.

De brochure 'Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek voor waarderingen van groen erfgoed', geschreven door Leo Hendriks en Ronald van Immerseel is gratis te downloaden via de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: www.cultureelerfgoed.nl.